

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

FILOZOFICKÁ FAKULTA

Katedra historie

**POSTAVY ČESKÉHO STAVOVSKÉHO POVSTÁNÍ V HISTORII CÍRKEVNÍ
PAVLA SKÁLY ZE ZHOŘE**

Bakalářská práce

Vypracoval: Jan Konečný

Vedoucí práce: doc. Mgr. Radmila Prchal Pavlíčková, Ph.D.

Olomouc 2016

Čestné prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou vypracoval samostatně a použil jen uvedené bibliografické a elektronické zdroje

V Olomouci, dne.....

Podpis studenta.....

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval Doc. Mgr. Radmile Pavlíčkové, Ph.D. za dobré rady, připomínky a ochotnou spolupráci při vedení práce. Také bych chtěl poděkovat kolegovi Miloši Bučkovi za cennou pomoc při korektuře.

Obsah

Úvod	1
Věrohodnost a objektivita Skálova díla	7
Historické osobnosti a jejich příběhy	12
Panovníci a aristokraté	12
Ostatní	26
Závěr	32
Resume	37

Úvod

Tato práce bude pokusem o analýzu části *Historie církevní* od Pavla Skály ze Zhoře, což byl český historik bělohorského období. Skála byl svědkem mnoha klíčových událostí českého stavovského povstání, a proto je část jeho díla pojednávající o této době jedním z klíčových pramenů, který byl mnohokrát použit jako velmi přesný a spolehlivý zdroj k bělohorskému období. Vzhledem k rozsáhlosti díla se práce bude soustředit na část *Historie církevní*, která pojednává o událostech mezi lety 1618–1621, neboť právě v této době se Skála dostal do pozice, odkud mohl získávat informace takřkajíc „z první ruky.“

České stavovské povstání je velmi zajímavou a v mnoha ohledech i zlomovou kapitolou (nejen) v českých dějinách, jejíž vnímání se v historiografii postupem času velice měnilo. Názory historiků na české stavovské povstání se rozcházejí v mnoha ohledech – ať už se jedná o jeho příčiny a předpoklady, nebo jeho důsledky. Diskutovalo se například o tom, zda byla příčinou povstání skutečně víra a rozpory mezi katolickým a protestantským učením, nebo zda se jednalo spíše o politicky motivovanou akci. Co se důsledků týče, nejprve převládal názor, že bělohorská porážka znamenala naprosté zhroucení české protestantské šlechty, která měla být nahrazena katolickou německou šlechtou. Později se mnoho historiků přiklonilo k myšlence, že i přes příliv německé nobility si podstatná část české šlechty udržela své pozice. Ať už je pravda kdekoli, s jistotou se dá říci, že toto období bylo historiograficky velmi dobře zpracované díky bohaté pramenné základně, do které patří mimo různých úředních korespondencí i historická díla, která vznikala přímo v té době. Jedním z historiků, kteří v této době tvořili, byl právě Pavel Skála ze Zhoře.

Skála byl členem menšího zemanského rodu pocházejícího z Vodňan. Narodil se okolo roku 1580 v Novém městě Pražském. Skálova rodina (alespoň pražská větev) byli protestanti, a proto odešel v roce 1602 studovat na univerzitu do Wittenbergu, kam chodili studovat synové

českých evangelických rodů. Do Čech se vrátil roku 1604, a pak žil nějakou dobu v Žatci, kde působil jako městský úředník. O pražských událostech z té doby Skálu informoval v dopisech jeho otec. Sám skála do Prahy často dojížděl, protože mu tam patřily dva domy, a také ho tam lákala jednání českých evangelických stavů, které se snažily sjednotit za účelem nastolení větší náboženské svobody. V roce 1619 se do Prahy přestěhoval a stal se úředníkem direktorské vlády a osobně sestavoval dokumenty týkající se vyrovnání mezi Ferdinandem II. a českými stavy. Také byl často přítomen u jednání s Fridrichem Falckým, o čemž sám ve svém díle píše. Čechy opustil krátce po bitvě na Bílé Hoře, poté nějakou dobu setrval ve službách Fridricha Falckého. Spolu s dalšími českými emigranty zamířil do francouzského Sedanu, poté do Haagu a nakonec se usadil v Míšni – zde začal v roce 1628 pracovat na svém rozsáhlém díle, v čemž pokračoval až do své smrti v roce 1640.¹

Po Skálově smrti se neznámo jak dostal jeho rukopis *Historie církevní* do knihovny pánů z Lipé ve Slezsku, kde jej později objevil a odnesl do Prahy český katolický učenec Tomáš Pešina z Čechorodu. Když Pešina ke konci sedmnáctého století zemřel, koupil Skálův rukopis pražský arcibiskup Jan Bedřich z Valdštejna a uložil ho do Valdštejnské bibliotéky v Duchcově. Z Duchcova byly v polovině devatenáctého století poslední čtyři svazky *Historie církevní* převezeny do Národního muzea v Praze za účelem přípravy Trieftrunkovy edice. Tyto čtyři svazky zůstaly v knihovně Národního muzea dodnes.²

Skála v exilu napsal dvě díla. Prvním byla *Chronologie církevní* rozdělená na 6 epoch, popisující události od stvoření světa až po poslední večeři. Druhým dílem je *Historie církevní*

¹ SKÁLA ZE ZHOŘE, Pavel – TRIEFTRUNK, Karel (ed.). *Historie česká: I. Díl*. [online]. v Google books.

Praha 1866 [cit. 2016-03-28]. str. 1-5. Dostupné z WWW:

<https://books.google.cz/books?id=dqcAAAAAcAAJ&printsec=frontcover&dq=inauthor:%22Karel+Tieftrunk%22&hl=cs&sa=X&ved=0ahUKEwiE-9eg5rnMAhXDJZoKHbAYBhoQ6AEIKjAC#v=onepage&q&f=false>

² SKÁLA ZE ZHOŘE, Pavel – JNANÁČEK, Josef (ed.). *Historie česká: O defenestrace k Bílé hoře*. Praha 1984. str. 15.

sestavající z 10 svazků, které popisují události od potopy světa až po rok 1623, přičemž by dílo pokračovalo dále, nebýt Skálovy smrti. *Historie církevní* popisuje boj pravé křesťanské církve proti církvi falešné (zkažená katolická církev ovládaná ďáblem). Největší pozornost je věnována českým dějinám, ale Skála v něm rozebíral i události z jiných evropských zemí. Jako zdroje Skála používal různé historické spisy a úřední materiály, které získal často díky osobním známostem, a které díky své bohaté jazykové vybavenosti bez problémů zpracoval.³

Rovněž bych rád podotknul, že *Historie církevní* patřila mezi díla protestantského propagačního proudu, který se začal v Evropě utvářet v druhé polovině 16. století. Cílem této propagandy bylo především poukázat na zločiny zkažené katolické církve a zároveň obhájit legitimitu nekatolických konfesí. K takovému účelu byla používána i zdánlivě nezaujatá díla humanistické historiografie, jejichž autoři se snažili ve svém výzkumu a rozboru národních dějin dokázat, že pravá (protestantská) církev existovala již v dávných časech a po celá staletí bojovala proti zkaženému katolicismu. K českým autorům píšícím v duchu protikatolické propagandy patří kromě Pavla Skály například Jan Ámos Komenský, Pavel Stránský ze Záp a Paul Felgenhauer⁴

Profesor Miller ve své knize věnované protestantské propagandě upozorňuje na to, že tendence obhajovat náboženská a politická stanoviska samozřejmě ubírala historiografickým dílům na objektivitě a vedla ke zkreslování skutečnosti, což se projevovalo například záměrným zamlčováním vnitřních rozporů mezi protestantskými konfesemi.⁵

U Skály sice dobová propagační tendence není tak patrná jako u některých jeho současníků, ale můžeme si v jeho díle povšimnout, že o rozporech mezi evangelickými konfesemi se příliš často nezmiňoval, a když mluvil o protestantských stavech, nejčastěji používal souhrnné označení „stavové pod obojí“. Toto označení může vyvolávat falešné zdání jednoty, avšak

³ SKÁLA, P: *Historie česká: I.*

⁴ MILLER, Jaroslav: *Propaganda, symbolika a rituály protestantské Evropy*, Praha 2012, str. 12.

⁵ Miller: *Propaganda, symbolika a rituály*, str. 11.

Skála jím většinou nazýval skupinu lidí skládající se ze zástupců různých protestantských konfesí, jejichž náboženské a politické názory se často velmi lišili.

Na druhou stranu Skála občas na jisté rozpory mezi protestantskými vůdci upozornil. Například při popisu volby nového českého krále v roce 1619 historik píše, že se hrabě Šlik, což byl luterán, vyslovil pro zvolení luteránského kurfiřta, Jana Jiřího Saského, kdežto kalvinista Budovec z Budova hlasoval pro kalvínského kurfiřta, Fridricha Falckého⁶.

Skálovo veledílo zůstalo dlouho bez povšimnutí. V roce 1782 se o něm pouze krátce zmínil František Martin Pelcl ve svém díle *Geschichte der Böhmen*. Větší pozornost k dílu obrátil až Palacký v jednom ze svých článků. Po roce 1830 se začaly vydávat úryvky z jeho díla. Například povahopisy anglické královny Alžběty a francouzského krále Jindřicha IV. Nejvíce známost Skálova rukopisu rozšířil Karel Havlíček Borovský, který v časopisu *Slovan* publikoval několik úryvků *Historie církevní* z let 1618–1621. Poté se začalo pomýšlet na tištěné vydání veledíla, avšak vzhledem k jeho rozsáhlosti byly tiskem nakonec vydány jen svazky týkající se událostí, jichž byl Skála sám svědkem, a které byly zároveň velmi významné pro českou historii, tedy části popisující období mezi léty 1602 (vydání mandantů proti jednotě bratrské – i Skála zde vidí určitý zlom a rekapituluje události z několika předchozích let) a 1623⁷.

Skálovo dílo bylo už mnohokrát použito pro objektivní upřesnění důležitých politických událostí v bělohorském období. Ze Skálova díla vycházeli historici jako Jaroslav Pánek a Josef Janáček. Z historiografického hlediska psal o Skálově díle historik Julius Glücklich, který rozebírá například Skálovo hodnocení staroměstské poprav. Analýzu *Historie církevní* provedli především historici zodpovědní za tištěné edice tohoto veledíla. Za první kompaktní edicí Skálova díla z šedesátých let devatenáctého století stál historik Karel Trieftrunk, který

⁶ SKÁLA, P.: *Historie česká. Od defenestrace*, str. 167

⁷ SKÁLA, P.: *Historie česká: I.*, str. 25

ve své poměrně dlouhé předmluvě uvažuje nad přínosem Skálova díla pro českou historiografii. Dále Skálovo dílo vydali Eduard Petrů a Josef Polišínský, avšak zahrnuli do své edice mnohem menší část *Historie církevní* než jejich předchůdce Trieftrunk. Poslední vydání připravil Josef Janáček – ten v předmluvě ke své edici hodnotil Skálův pracovní postup, styl a důvěryhodnost pramenů. Jeho závěrem bylo, že Skála sice v souladu s humanistickou historiografickou metodou používal a interpretoval velké množství pramenů, ale nebyl dostatečně důsledný v ověřování jejich důvěryhodnosti. Dále profesor Janáček uvádí, že Skála se, i přes svou snahu o nestranný výklad, jednoznačně stavěl na stranu českých stavů. Kromě své předmluvy Josef Janáček také přidal komentáře, ve kterých konfrontoval Skálův popis klíčových událostí povstání s poznatky moderních historiků.⁸

Hlavním cílem této práce nebude popis událostí kolem českého stavovského povstání, ale spíše náhled na to, jaké historické osobnosti se ve Skálově vyprávění o povstání často objevují a jak jsou popsány a hodnoceny vzhledem k autorově stranickosti.

Skála se jako humanistický historik snažil o co největší možnou objektivitu a podle svých zásad se snažil omezit projevy osobních názorů, sympatií a antipatií. Na druhou stranu se ho jako člena českého protestantského tábora události mezi lety 1618–1621 bezprostředně dotýkaly a ovlivňovaly jeho život a myšlení, díky čemuž se Skála jistě subjektivitě nemohl ubránit, což je vidět například na tom, které události vyzdvihoval, které považoval za více a které za méně důležité. Dále je také jeho názor patrný při popisu charakterů hlavních aktérů povstání a v některých dalších ohledech.

Právě Skálův popis osudů a charakterů některých jednotlivců je velmi zajímavým aspektem jeho díla. I když nebylo hlavním záměrem *Historie církevní* líčit charaktery jednotlivců a jejich individuální příběhy, přesně to Skála v některých částech svého díla dělal. Skálův zájem

⁸ SKÁLA, P.: *Historie česká. Od defenestrace*, str. 16 – 18.

o některé osoby se projevoval například tím, že přepisoval jimi psané dopisy a poselství, nebo podrobně líčil jejich rozhovory, nebo popisoval jejich život ještě před povstáním. Fakt, že Skála věnoval poměrně hodně prostoru popisu jednotlivců, je pozoruhodný, protože *Historie církevní* se jinak zabývá převážně politickými událostmi. Tato práce se proto pokusí zanalyzovat, jak *Historie církevní* líčí události českého stavovského povstání a především jak hodnotí některé historické osobnosti figurující v konfliktu. V první části se práce pokusí navázat na závěry profesora Janáčka a bude se soustředit na zhodnocení míry Skálovy subjektivity a pokusí se vysvětlit, jak a kde přesně se projevovala jeho zaujatost. Druhá část práce bude zkoumat, kterým historickým osobnostem věnuje Skála nejvíce prostoru a jak hodnotí jejich význam a roli v konfliktu a v jakých souvislostech se o nich zmiňuje nejčastěji. Předmětem zkoumání bude také Skálovo hodnocení charakterů některých osobností, a to, jak se do tohoto hodnocení promítal autorův osobní názor ovlivněný jeho náboženským, politickým a etickým cítěním.

Při analýze *Historie církevní* budu vycházet především z edice Karla Trieftrunka, ale použiji i novější vydání Josefa Janáčka. Skálovo vyprávění o jeho současnicích doplním v práci o poznatky moderních historiků. Pro vyprávění o Fridrichu Falckém použiji monografii profesora Jaroslava Čechury *Zimní král aneb české dobrodružství Fridricha Falckého*⁹, která nabízí mimo jiné i rozbor Fridrichovy osobnosti. Co se panovníků Matyáše a Fridricha II. týče, budu čerpat z kolektivních prací *Ve stínu tvých křídel, první Habsburkové na českém trůně*¹⁰ a *Čeští králové*¹¹. Pro informace o některých významných členech aristokracie a jejich roli v povstání použiji *Lexikon české šlechty*¹². O Jáně Jeseniovi pojednává článek od Františka Jáchima *Jan Jesenius* ze série *Osobnosti české minulosti*¹³. Vše doplní informace

⁹ ČECHURA, Jaroslav: *Zimní král aneb zimní dobrodružství Fridricha Falckého*. Praha 2004.

¹⁰ ČORNEJOVÁ, Ivana, RAK, Jiří, VLNAS, Vít: *Ve stínu tvých křídel, první Habsburkové na českém trůně*. Praha 2012.

¹¹ RYANTOVÁ, Marie (ed.). *Čeští králové*. Praha 2008.

¹² HALADA, Jan: *Lexikon české šlechty*. Praha 1999.

¹³ JÁCHIM, František: Jan Jesenius. Osobnosti české minulosti. In. *Historický obzor VI.*, 1996. Praha 1996.

z díla Josefa Petráňe *Staroměstská exekuce*¹⁴, které pojednává o osudech hlavních aktérů povstání po bitvě na Bílé hoře, a některé další monografie a články.

Věrohodnost a objektivita Skálova díla

Je nutné si uvědomit, že Skálův popis českého stavovského povstání je sestaven z velké části ze Skálových vlastních vzpomínek na události, které se staly 20 let před tím, než začal své dílo psát. Je proto možné, že Skála mohla občas zrazovat paměť a některé události se mohly odehrát jinak, než jak je vylíčil. Zároveň to však autorovi umožňovalo podívat se na ony klíčové události českých dějin s jistým časovým odstupem, který mu umožnil větší míru objektivitu při popisu událostí, které pro něj samotného musely být velmi emotivní, neboť se týkaly persekuce konfese, kterou sám vyznával, a nakonec vedly k jeho nucenému exilu do zahraničí.¹⁵

Skála však vlastní vzpomínky a zkušenosti používal při psaní jen částečně. Velmi často vychází s různých úředních dokumentů, pamfletů, letáků a formálních i osobních dopisů, které buď parafrázuje, nebo je přepíše přesně podle původního znění a nechává tak na čtenáři, aby je sám posoudil. Nutno podotknout, že používá písemnosti psané jak protestanty, tak katolíky, což opět svědčí o jeho snaze o objektivitu. Nelze totiž tvrdit, že by Skála vybíral pouze písemnosti, které stavěly české odbojné stavy do dobrého světla – například písemné rozhodnutí Ferdinanda II. o uvalení klatby na Fridricha Falckého a jeho podporovatele se o protestantských stavech nezmiňuje příliš lichotivě a obsahuje některé pádné argumenty proti oprávněnosti stavovského povstání (např. to, že povstalci Ferdinanda sami uznali za českého krále na legitimním sněmu).¹⁶

Na druhou stranu na některých úsecích *Historie církevní* je však patrné, že se autor neubráníl snaze o obhajobu české protestantské rebelie. Velmi mnoho prostoru je věnováno chvíli, kdy

¹⁴ PETRÁŇ, Josef: *Staroměstská exekuce*. Praha 2004.

¹⁵ SKÁLA, P.: *Historie česká: I.*, str. 26.

¹⁶ SKÁLA, P.: *Historie česká: V.*, str. 9 – 20.

byl sesazen Ferdinand II. z českého trůnu na generálním sněmu v srpnu 1619 – zde je na 12 stranách přesný přepis argumentace stavovského direktoria proti přijetí Ferdinanda II. za českého krále.¹⁷

Ve svém díle se Skála soustředí zejména na popis politických a vojenských událostí. Co se stavovského povstání týče, největší pozornost věnuje české aristokracii, protože právě ta hrála klíčovou roli ve vysoké politice a složité diplomacii, která určovala osudy Českého království. Skála podrobně popisuje nejrůznější zasedání, sněmy a volby, přičemž velmi barvitě líčí charaktery a jednání jejich hlavních aktérů, kterými byli zpravidla členové nejprestižnějších českých aristokratických rodů, jako například Budovec, Lobkovic, Šlik, Liechtenstein a další. Velmi důležitou roli však v těchto politických událostech hráli i zámožní měšťané, jimž Skála také věnuje nemalou pozornost.¹⁸

V některých úsecích Skála přechází z vysoké politiky k popisu osudů některých jednotlivců. Tyto „příběhy“ se většinou týkají některých prominentních měšťanů a jsou očividně subjektivnější v porovnání s jinými částmi díla, protože jsou vylíčeny daleko podrobněji a emotivněji, jakoby k těmto postavám měl autor osobní vztah, což je ostatně dost možné, ne-li pravděpodobné, neboť, jak už bylo zmíněno, Skála sám pocházel z měšťanského stavu a pracoval jako úředník stavovského direktoria. Příkladem takového vyprávění je příběh Jana Jesenského, který byl direktoriem v roce 1618 poslán do Uher, aby zde vyjednával s místními stavy, ale nakonec byl v Bratislavě zatčen. Skála velmi barvitě líčí, jak statečně se po svém zatčení postavil výslechům císařských úředníků, kteří se od něj snažili zjistit úmysly direktoria.¹⁹

Podobně historik také vypráví o Martinu Fruweinovi, který byl jako člen direktoria po bitvě na Bílé hoře vězněn v Bílé věži. Skála se nejprve krátce zmiňuje o jeho původu a práci pro

¹⁷ SKÁLA, P.: *Historie česká: III.*, str. 246 – 258.

¹⁸ *Historie církevní, svazek III.*, str. 258 – 260.

¹⁹ SKÁLA, P.: *Historie česká: II.*, str. 68 – 79.

direktorium a jeho zatčení a věznění; poté líčí, jak Fruwein, snad při pokusu o útěk, vypadl z okna věže a při pádu zemřel. Následuje popis toho, jak císařští zmocněnci podle rozkazu vykonali rozsudek, který měl být vykonán na popravišti, na Fruweinově mrtvém těle: odřali mu hlavu a přibili na kůl na koňském trhu v Praze, tělo rozčtvrtili a jednotlivé kusy rozvěsili na hradby okolo hlavního města. Téměř se zdá, jakoby tím chtěl Skála poukázat na nesmyslnou krutost, kterou v té době Ferdinand a jeho strana vůči poraženým protivníkům projevovali.²⁰

Zajímavé je také, jak Skála píše o bitvě na Bílé hoře. Hned na počátku této „kapitoly“ říká: „...*tou nešťastnou bitvou na Bílé hoře před Prahou svedenou, uvalila se na týž národ a vlast naši bída, pád a potlačení dokonalé, z něhož až dosavad Čechové nijakž vybřésti nemohli.*“²¹ Z tohoto úryvku je jasné, jaké stanovisko autor k bitvě zaujímal. Zároveň však Skála deklaruje, že vzhledem k rozporuplným názorům historiků na tuto bitvu a k poměrně krátké době, která od bitvy uplynula, se zdrží svého vlastního popisu, a použije písemnosti jiných osob (které jsou však poměrně subjektivní), aby tak nepoškodil ani jednu ze zúčastněných stran. U autorů některých těchto písemností je těžké odhadnout, zda byl autor katolík, či protestant, některé se však patrně staví na stranu Ferdinanda – a právě do takových Skála občas zasahuje svým komentářem, aby něco vyvrátil, nebo uvedl na prvou míru.²²

Například Mikuláš Bella (historik císaře Ferdinanda, patrně katolík) se při popisu dobývání Prahy císařským vojskem nějak zapomněl zmínit o tom, jak Buquoyovi vojáci rabovali domy bohatých měšťanů a aristokratů, a to i těch, kteří byli věrni Ferdinandovi, což nám Skála svým komentářem připomíná.²³

²⁰ SKÁLA, P.: *Historie česká: V.*, str. 83

²¹ SKÁLA, P.: *Historie česká: IV.*, str. 337.

²² SKÁLA, P.: *Historie česká: IV.*, str. 336

²³ SKÁLA, P.: *Historie česká: IV.*, str. 346; *Staroměstská exekuce*, str. 71.

Dále jistý kanovník Aubert (jehož text je velmi proti-stavovsky orientovaný) píše: „ ... *toho dne, kteréhož to zázračné a veleslavné vítězství nad nepřitelem loupežným dosaženo, poněvadž trefil se roku toho v 22. neděli po sv. Trojici, čtlo se ve vší katolické církvi to evangelium u sv. Mat. v 22. kap.: Dejte, což je císařovo, císaři, a což božího, Bohu.*“²⁴ Tím chtěl patrně Aubert říci, že vítězství císařské armády bylo boží vůlí (neboť právě touto bitvou získal císař Ferdinand opět kontrolu nad Českým královstvím). To ovšem skála hned vyvrací, když píše, že bitva se udála 21., nikoli 22. neděli po svátku sv. Trojice, a navíc se prý ve 22. neděli čítávalo jiné evangelium, než jaké zmiňuje kanovník. Možná chtěl také Skála tímto svým komentářem naznačit, že ne všechny zdroje jsou důvěryhodné a že se katolický autor buď dopustil chyby ve výpočtu, nebo, což je pravděpodobnější, věděl, že se bitva ve skutečnosti neodehrála ve 22. neděli po sv. Trojici, ale záměrně tvrdil opak, aby přispěl k tehdejší proti-stavovské propagandě.²⁵

K myšlence o božím zásahu v osudné bitvě se Skála vrací v jednom z pozdějších dílů své knihy, když rozjímá o příčinách a následcích bělohorské porážky. Zajímavé je, že podle něj nebylo po Bílé hoře pro Fridricha a jeho spojence ještě zdaleka všechno ztraceno, neboť Moravané a Slezané měli stále početné armády a stále ovládali svá území. Navíc svou podporu Fridrichovy přislíbil i uherský král Gabriel Betlen a Fridrich stále ovládal Falc a mohl využívat jejich bohatých zdrojů a měl stále podporu ostatních říšských protestantských stavů. I přesto se Fridrichova strana rozpadla. Moravští a slezští stavové se rychle vzdali a slíbili věrnost císaři v naději, že jim bude udělena milost. Tuto degradaci stavovské morálky připisuje Skála faktu, že mnoho evangelíků ztratilo po Bílé hoře víru v oprávněnost povstání a věřili, že porážka byla božím trestem za jejich hříchy. Skála ale k tomuto dodává, že politické argumenty k povstání, kterými Fridrich Falcký a čeští stavové obhajovali své jednání, byly uznány mnoha stavy v říši i mimo ni. Navíc podle Skály lidé až příliš často posuzovali

²⁴ SKÁLA, P.: *Historie česká: IV.*, str. 356.

²⁵ SKÁLA, P.: *Historie česká: IV.*, str. 356.

spravedlivost činů podle jejich úspěchu a nikoliv podle jejich motivace, a měli tendenci věřit, že neúspěch je znamením, že jednání není v souladu s boží vůlí. S tímto názorem však historik nesouhlasí a píše, že i nejspravedlivější jednání končí neúspěchem. K tomu na několika dalších stranách dodává příklady toho, jak mnoho významných historických osobností nedosáhlo svého cíle i přes to, že byl správný a spravedlivý. O tom, že stavovské povstání bylo ospravedlnitelné jak před Bohem, tak před lidmi, byl Skála evidentně velmi pevně přesvědčen – a to i mnoho let po jeho neúspěšném konci.²⁶

Je zvláštní, že při popisu událostí, které následovaly těsně po bělohorské bitvě, Skála opouští chronologický pořádek, který dodržuje ve většině svého díla, a sestavuje jakousi koláž událostí kolem nejdůležitějších osob povstání a sleduje události na mnoha různých, většinou však klíčových místech, přičemž se i stručně zmiňuje o tom, co se dělo na Moravě. Takovýto postup působí trochu chaoticky, jakoby tím chtěl autor vyjádřit paniku, která po bitvě propukla. Vojenským událostem se věnuje překvapivě málo. Pouze na několika stranách líčí poslední pokusy odbojných stavů o odpor – např. v Plzni a v Táboře. Krátce se také věnuje proti-stavovské propagandě, která se po Bílé hoře ještě více rozběhla – píše o kázáních, při kterých jezuité na různých biblických příbězích vysvětlovali svým ovečkám, jakého hrozného zločinu se odbojní stavové dopustili nejen proti svému právoplatnému králi, ale také proti samotnému Bohu – proto trest, který je stihne, nebude nic než spravedlivý. K tomuto se Skála nijak nevyjadřuje, ale vzhledem k jeho výše zmíněné kritice kanovníka Auberta, se můžeme domyslet, že historik to mohl považovat za další důkaz toho, jak katolická proti-stavovská propaganda zneužívala víru.²⁷

²⁶ SKÁLA, P.: *Historie česká: V.*, str. 24 – 30.

²⁷ SKÁLA, P.: *Historie česká: IV.*, str. 336 – 388.

Je zcela evidentní, že Skála, ač se snažil nedávat to zcela najevo, byl silně zaujat proti české a německé katolické aristokracii, kterou vinil z vyprovokování konfliktu, a ve svém svědectví se jasně stavěl na stranu českých odbojných stavů.²⁸

Historické osobnosti a jejich příběhy

Jak už bylo zmíněno, vyzoroval jsem, že v části *Historie církevní* zabývající se českým stavovským povstáním je o některých osobnostech napsáno poněkud více než o ostatních. Většinou se jedná o buď nejdůležitější postavy konfliktu (na obou stranách), jež v povstání sehráli nějakou významnější roli, nebo o ty, které sám autor považoval za zajímavé. Jejich osudům je věnován větší prostor a někdy dokonce můžeme pozorovat i pokus o vykreslení jejich charakteru, což jinak není ve Skálově díle příliš časté. Takovéto častěji se objevující osoby jsou většinou panovníci, ale jistá pozornost je věnována i zástupcům šlechty a měšťanstva.

Panovníci a aristokraté

Jak už bylo naznačeno, právě panovníci a významní aristokraté byli velmi často předměty propagandy jak protestantského, tak katolického tábora. Glorifikování svými zastánci a zatracování svými odpůrci byli jejich charaktery a činy v dobovém obraze často velmi zkreslovány a překrucovány v duchu tehdejší propagandy. To se týká i obrazu panovníků v *Historii církevní* – ta se však, jak uvidíme, v mnohém vymykala z norem ostatních dobových děl. Panovníci, kteří ve Skálově vyprávění o českém stavovském povstání vystupují nejčastěji, jsou Fridrich Falcký, Matyáš Habsburský a Ferdinand Štýrský. Začneme Fridrichem a poté se podíváme na Matyáše a Ferdinanda.

Fridrich Falcký

Fridrich Falcký se narodil jako syn falckého kurfiřta Fridricha IV., sjednotitele říšských evangelických stavů a zakladatele Protestantské unie. Fridrich V. byl od mládí velmi dobře vzděláván, ovládal několik cizích jazyků a byl vychováván umírněným kalvínským teologem

²⁸SKÁLA, P.: *Historie česká, od defenestrace*, str. 17.

Danielem Tilenem. Po smrti svého otce v roce 1610 se stal hlavou Protestantské unie. Za manželku si vzal dceru anglického krále Jakuba, Alžbětu Stuartovnu, a byl tedy zetěm anglického krále, což mohlo být jedním z důvodů, proč ho čeští stavové chtěli za svého krále. Byl to tedy dobře vzdělaný mladý muž s velmi dobrým mocenským postavením, kterému však chyběly praktické zkušenosti. Českým králem byl zvolen ve věku pouhých 23 let a neměl velké zkušeností s vládnutím ani politikou, což se projevilo například v jeho neschopnosti efektivně řešit finanční problémy v Českém království, na což poukazují někteří současní historici.²⁹

Skála však Fridrichovy nedostatky neviděl, nebo se o nich přinejmenším příliš nezmiňoval. Podle způsobu, jakým se o mladém králi vyjadřuje, můžeme uhadnout, že ho chtěl vykreslit spíše jako schopného vůdce, který pouze neměl dost štěstí. Podle Skály Fridricha čeští stavové zvolili českým králem proto, že byl dobrým, učeným a rozumným mládencem, a také kvůli jeho příbuzenskému vztahu s anglickým králem Jakubem, v jehož pomoc, jak Skála píše, stavové doufali. Jakub však jasně dával najevo, že se nechce angažovat v žádném otevřeném evropském konfliktu již před Fridrichovým zvolením. Očekávat tak jeho pomoc by bylo nanejvýš pošetilé, což museli čeští stavové brzy pochopit, takže Fridrichovo příbuzenství pravděpodobně nebylo hlavní motivací pro zvolení Fridricha českým králem, jak by se mohlo ze Skálova vyprávění zdát.³⁰

O Fridrichově vládnutí se Skála příliš nerozepisoval. Mladý král většinu času strávil audiencemi a cestami po Českém království kvůli různým diplomatickým jednáním, což Skála asi nepovažoval za příliš důležité nebo zajímavé. Větší prostor je Fridrichovi věnován hlavně po bitvě na Bílé hoře. Je zvláštní, že ačkoli se Skála o Fridrichovi většinou vyjadřuje pozitivně, jeho útěk z Prahy do Vratislavi otevřeně kritizoval: „*Větší díl rozumných lidí snášel*

²⁹ Čechura, J.: *Zimní král*, str. 41, 42, 111.

³⁰ Čechura, J.: *Zimní král*, str. 73; Skála, P.: *Historie česká, od defenestrace*, str. 196 – 198.

*se na tom, že týž pán král neměl jest k tomu žádné podstatné a důležité příčiny, pro kterouž by z rezidencí své a měst pražských dokonce se hnout a ze země odjet, nýbrž že jest měl k tomu prostředků ještě dost, aby lid ten rozražený zase shledal a třeba příští noci s radou svých generálů z města na nepřítele udeřil... Tím odjezdem... hlavní město a rezidenci až i korunu českou jemu svěřenou a tolika tisíců lidu nevinného tak lehce opustil a na ně se proti slibu a přísaze své dokonce zapomněl ...*³¹

Je tedy jasné, že Skála se domníval, že Bílou horou nebylo zdaleka vše ztraceno a Fridrich stále mohl efektivně bojovat s císařskou armádou. Podobného názoru jsou i někteří současní historici, kteří připomínají, že i když Fridrich přišel o Prahu, v Plzni a Sokolci stále ještě zůstávali silné posádky pod velením hraběte Mansfelda. Navíc i po svém útěku z Čech a jejich následné ztrátě měl Fridrich stále ještě Moravu, Slezsko a Horní a Dolní Lužici. Skála tedy i přes svůj jinak pozitivní vztah k mladému králi považoval jeho rozhodnutí opustit Prahu vzhledem k daným okolnostem za taktickou chybu, což bylo od Skály velice střízlivé a objektivní zhodnocení situace.³²

Skála dále parafrázuje Fridrichův dopis jeho loajálním stavům, kde falcký kurfiřt velmi výmluvně vysvětluje, proč se nemohl zúčastnit osudné bitvy, a stěžuje si na nejednotnost protestantské unie, která byla podle Fridricha hlavní příčinou jejich neúspěchů. I přesto, že králův úprk z Prahy líčí Skála jako zbytečně unáhlený, Fridrich se podle něj ani po Bílé hoře nevzdával naděje. Z Vratislavi rozeslal slezským stavům pozvání na sněm, na kterém chtěl naplánovat další postup. Když se o tomto plánovaném sněmu dozvěděl saský kurfiřt Jan Jiří, který se v té době již postavil na Ferdinandovu stranu, rozeslal slezským stavům dopisy, ve kterých je nabádal, aby zanechali boje proti císaři Ferdinandovi a přísahali mu věrnost. V tomto úseku *Historie církevní* líčí jakýsi diplomatický, za pomoci dopisů vedený souboj o

³¹ SKÁLA, P.: *Historie česká: IV.*, str. 398.

³² Čechura, J.: *Zimní král*, str. 325, 328.

loajalitu slezských stavů mezi Fridrichem Falckým a Janem Jiřím. Saský kurfiřt argumentoval tím, že celé povstání proti Ferdinandovi, jakožto právoplatnému českému králi, bylo nespravedlivé, a jediné, čeho dosáhlo, bylo uvržení Českého království do chaosu a tím pádem vnitřní oslabení svaté říše římské, neboť České království bylo jedním z nejvýznamnějších říšských lén. Přesvědčoval Slezany, že další odpor nemá smysl a pouze by zhoršil situaci. Pokud by s císařem uzavřeli mír a přísahali mu věnost, jak to již učinili někteří moravští stavové, sliboval saský kurfiřt slezským stavům udržení jejich starých privilegií. Podle Skály Fridrich překvapivě doporučil Slezanům, aby nabídku saského kurfiřta přijali, neboť by museli stát proti obrovské vojenské přesile. Fridrich ovšem nezapomněl ve svých dopisech dodat, že přijetím mírové nabídky by mu byl poskytnut čas, aby se přesunul na nějaké bezpečnější místo, kde by se mohl připravit k dalšímu boji. Zimní král sice slezské stavy žádal o to, aby mu zůstali i nadále věrní, ale jeho zmínka o pokračování v boji za dosažení svých původních cílů nepůsobí ve Skálově podání příliš reálně ani přesvědčivě. Spíše to vypadá, jako by si Fridrich chtěl pouze krýt svůj ústup, což ho nestaví do nejlepšího světla. Ale kritizovat Fridricha jistě nebylo Skálovým záměrem, protože historik vyjadřoval spíše svůj obdiv k Fridrichovi, o kterém i mnoho let po jeho porážce mluvil stále jako o králi.³³

Autorovy sympatie k Fridrichově osobě a jeho názorům jsou patrné i z velmi detailního popisu Fridrichova poselství k saskému kurfiřtovi. Skála líčí, jak Fridrich v poselství vysvětloval, že se ujal vlády jako český král na žádost zoufalých českých stavů, a že proti Ferdinandovi se vzbouřil, aby mohl evangelické vyznání hájit nejen v českých zemích, ale v celé svaté říši. Cítil se prý povinen zastávat zájmy říšských evangelických stavů, proti silnici katolické lize, která podle něj získávala stále větší vliv v celé svaté římské říši a ohrožovala princip svobodné volby římského císaře. Ten byl totiž volen kurfiřty, z nichž většina byla

³³ *Historie česká, svazek IV.*, str. 398 – 407; Čechura, J.: *Zimní král*, str. 109, 110.

evangelického vyznání, což by podle Fridricha nakonec vedlo katolickou ligu k podrobení si evangelických kurfiřtů a říšských stavů. Vzhledem k tomu, že hlavním účelem poselství bylo požádat o příměří, Skála by se pravděpodobně neobtěžoval podrobným výkladem Fridrichovy obhajoby povstání, kdyby nesouhlasil s jeho argumenty. A pokud s takovými argumenty opravdu souhlasil a považoval je za podstatné, dokazuje to, že historik vnímal české stavovské povstání i v širším, evropském kontextu.³⁴

Skála také zevrubně vypsál Fridrichovy mírové požadavky, za které se měl saský kurfiřt přimluvit u císaře Ferdinanda. Požadavky zahrnovaly potvrzení náboženských svobod pro evangelíky v celé říši a zachování náboženských a politických svobod českých zemí. Tyto požadavky z Fridrichovy strany byly samozřejmě směšné, protože Fridrich rozhodně v té době nebyl v pozici, aby si je mohl klást, a proto se také Fridrichova snaha naprosto minula účinkem. To, že se Skála tak podrobně zabýval Fridrichovou z historického hlediska naprosto bezvýznamnou agitací, pravděpodobně pramení z jeho tendence zdůraznit neutuchající snahu mladého krále a jeho velký zájem o dobro Českého království.³⁵

Tendence obhajovat Fridricha Falckého a prezentovat ho jako schopného vůdce a krále může být jedním z důkazů, že *Historie církevní* se dá alespoň částečně zařadit k dílům výše zmíněného protestantského propagačnímu proudu. Tento proud nejen že usiloval o legitimizaci protestantismu, ale jeho cílem bylo také glorifikovat vůdce protestantského tábora. Někteří autoři dokonce Fridricha Falckého prezentovali jako bohem předurčeného panovníka, jehož úkolem je konečné svržení antikristem ovládaného Říma. K takovým patřil například český exulant Paul Felgenhauer pocházející z luteránské rodiny poblíž Žatce. Tento teolog pocházel ze stejného intelektuálního prostředí protestantských vzdělanců jako Skála a není divu, že oba vkládali do Fridricha Falckého velké naděje. Nicméně Skála nešel tak

³⁴ SKÁLA, P.: *Historie česká: IV.*, str. 409 – 410.

³⁵ SKÁLA, P.: *Historie česká: IV.*, str. 410 – 412

daleko, aby Fridricha oslavoval jako bohem seslaného vůdce, a dokonce, jak jsem již podotkl, Falckého kurfiřta kritizoval. *Historie církevní* je tedy poněkud střízlivější než ostatní soudobá díla protestantské produkce.³⁶

Jana Jiřího Skála překvapivě nijak nekritizuje, a to i přes to, že byl saský kurfiřt luterán a po přechodu na Ferdinandovu stranu ho mohli mnozí čeští evangelíci (obzvláště luteráni jako byl sám Skála) pokládat za zrádce. Jan Jiří v *Historii církevní* spíše působí dojmem velice obratného diplomata, který přispěl ke kapitulaci posledních odbojných českých stavů.³⁷

Fakt, že Skála nepřepsal dopisy a poselství Fridricha a Jana Jiřího v jejich originálním znění, ale parafrázoval je a snažil se je interpretovat a zachytit motivaci a přesvědčení jejich autorů, svědčí o jeho snaze postupovat podle, v jeho době vrcholící, humanistické historiografické metody, jež, na rozdíl od středověkého dějepiscectví, nezůstávala pouze u prostého výkladu faktů, ale usilovala o interpretaci pramenů a hledání příčin a následků historického vývoje. V souladu s humanistickou metodou se Skála také snažil zachycovat a objektivně popisovat charakteru některých významných postav.³⁸

Na druhou stranu, Skála až příliš často používal cizí, často neověřené písemnosti, na místo vlastního komentáře, a příliš málo času věnoval ověřování důvěryhodnosti svých pramenů, což vedlo k častým omylům a nepřesnostem, na což upozornil Josef Janáček, v předmluvě ke své edici *Historie české*. Tato nedostatečná kritika pramenů také mohla způsobit nepřesnou a zaujatou charakteristiku historických osobností, o kterých Skála píše.³⁹

Matyáš II. Habsburský

Dalším panovníkem často figurujícím ve Skálově díle je Matyáš II. Habsburský. Matyáš byl třetím synem Maxmiliána II. a Marie Španělské a na rozdíl od svého bratra nevyrostal ve

³⁶ MILLER, J.: *Propaganda, symbolika a rituály*, str. 73-74

³⁷ PETRÁŇ, J.: *Staroměstská exekuce*, str. 85; SKÁLA, P.: *Historie česká: IV.*, str. 398 – 407.

³⁸ SKÁLA, P.: *Historie česká, od defenestrace*, str. 15

³⁹ Tamtéž, str. 16.

Španělsku, ale v konfesijně tolerantnějším prostředí na dvoře svého otce. Českým králem se stal v roce 1611 poté, co byl bratr jeho Rudolf II. sesazen. V době, kdy získal českou korunu, mu bylo čtyřiapadesát let a byl již uherským králem a měl poměrně bohaté diplomatické zkušenosti. V roce 1612 se stal i římským císařem.⁴⁰

I když české stavovské povstání bylo namířeno především proti především proti Ferdinandu Štýrskému (který byl zvolen českým králem již za vlády svého předchůdce), rebelie vypukla již za vlády Matyáše. Konflikty, které nakonec vedly k povstání českých stavů, se Matyáš oproti svému nástupci snažil řešit o poznání smířlivěji a mírněji. Toho si byl patrně vědom i Skála, neboť o Matyáši psal jako o přívětivém člověku, jehož vláda by byla o mnoho klidnější, kdyby nebyl pod vlivem své manželky, Anny Tyrolské, a vídeňského biskupa Klesla, jejichž radám naslouchal, a které za sebe až příliš často nechal vládnout. Fakt, že za Matyášovy vlády začalo v českých zemích povstání, přičítá Skála boží vůli: „ ... *mohl mnohem pokorněji kralovati, kdyby ho Bůh dle své tajné rady a pro ztrestání hříchů našich k těmto smutným a bouřlivým časům na nás Čechy i na jiné okolní národy byl nedochoval a upřímnějšími radami obdařil.*“⁴¹ Toto vyjádření, že Matyášova vláda byla vlastně božím trestem, je od Skály nečekaně kritické k Čechům a možná i protestantům obecně (pokud je možno uhádnout, co Skála myslí slovem „naše.“)⁴²

Skála Matyáše rozhodně nevinil z vyprovokování povstání. Od počátku konfliktů okolo stavby kostelů v Broumově a Hrobech Skála zdůrazňoval, že to nebyl Matyáš, koho evangeličtí stavové obviňovali z porušování Rudolfova majestátu – stížnosti byly namířeny spíše na jeho rádce a české katolické hodnostáře. Zejména to byl broumovský opat, na koho si evangelíci stěžovali kvůli jeho snaze překazit stavbu evangelického kostela. Ještě než se Skála pouští do popisu událostí, jež nakonec vedly k Matyášovu dekretu zakazujícímu stavbu

⁴⁰ ČORNEJOVÁ, I.: *Ve stínu tvých křídel*, str. 85 – 86.

⁴¹ SKÁLA, P.: *Historie česká, od defenestrace*, str. 133.

⁴² Tamtéž, str. 133.

evangelických kostelů, naznačuje, že král byl ve svém rozhodování ohledně stavby kostelů silně ovlivněn svými rádci, zvláště biskupem Kleslem: „*páni zelotové římské církve byvše od cis. Matiaše potvrzeni ve všech svých úřadech sedíce při svrchní správě vlasti své měli k němu dobrou naději, poněvadž jest celý svůj regiment císařský a královský poručil v moc a v direkcí Melichara Glézle, biskupa Vídeňského, že velmi snadno přivedou toho radou a pomocí Glézlovou, aby stavům pod obojí, nějakou kličku v náboženství jich uvrhli.*“⁴³

Pojem „zelotové“ celkem jasně vystihuje, co si Skála o Matyášových poradcích myslel a v tom, že ho silně ovlivňovali, měl Skála pravdu. Také se nemýlil, když naznačoval, že Matyáš se celý konflikt s českými evangelíky snažil vyřešit mírovou cestou, a to i ve chvíli, kdy dali čeští stavové v květnu 1618 defenestrací najevo, že jsou ochotni své stanovisko hájit i násilím. Dokonce i Skálou opovrhovaný Klesl Matyáše podporoval v mírovém řešení krize, k čemuž by snad i došlo, kdyby nebyl vídeňský biskup unesen a uvězněn Matyášovým bratrancem Ferdinandem, které byl již tou dobou novým českým králem a byl rozhodnut vyřešit problémy v českém království po svém.⁴⁴

Obecně je Matyáš považován za rozumnějšího a mírnějšího panovníka, než jeho nástupce Ferdinand II., o čemž svědčí například fakt, že se na počátku své vlády zavázal českým stavům splatit dluhy svého bratra Rudolfa, což udělal. Na druhou stranu ne všechny sliby dané stavům nakonec dodržel, a také se dopouštěl porušování náboženských svobod zakotvených v Rudolfově majestátu, i když to většinou nečinil pouze z vlastní iniciativy, ale byl k tomu naveden svými pobočníky. V tomto ohledu Skála Matyáše hodnotil celkem přesně. Skálův názor na Matyášovy rádce však není nijak překvapivý, neboť topos dobrého panovníka, který má zlé rádce, se v literatuře daného období objevovalo poměrně často.⁴⁵

⁴³ SKÁLA, P.: *Historie církevní II.* str. 12.

⁴⁴ ČORNEJOVÁ, I.: *Ve stínu tvých křídel*, str. 86.

⁴⁵ ČECHURA, J.: *Habsburkové na českém trůně*, str. 112.

Ferdinand Štýrský

Český král Matyáš Habsburský sice není v *Historii církevní* vyličen zcela negativně, to se však nedá říci o jeho nástupci Ferdinandu II. Ferdinand byl synem arcivévody štýrského, Karla II., a Marie Bavorské. Jeho studium na jezuitských školách v něm již v mládí zformovalo hluboké přesvědčení o nutnosti a správnosti katolického vyznání. V roce 1578 také navštívil papeže Klimenta VIII., což ještě zvýšilo jeho náboženský a proti-evangelický zápal. Protože jeho bratřenci, čeští králové Rudolf II. a Matyáš, neměli žádné legální potomky a španělská větev Habsburků se vzdala Oňatovou smlouvou nároku na vládu ve střední Evropě, bylo dohodnuto, že o českou korunu se bude ucházet Ferdinand. Za českého krále byl přijat na stavovském sněmu v roce 1617.⁴⁶

Ferdinandově osobnosti se Skála věnoval, především když psal o jeho sesazení českými stavy z trůnu. Stavové totiž museli na generálním sněmu vysvětlit, proč ho nemohou přijmout za krále a Skála v tomto úseku přiložil velice zevrubnou, do jednotlivých bodů rozepsanou kritiku Ferdinandovy osobnosti, kterou patrně původně sepsali jeho evangeličtí poddaní, pro které byl bezohledným tyranem a zapřísáhlým nepřítelem evangelíků již před svou korunovací. Své evangelické poddané v Korutanech, Kraňsku a Štýrsku prý považoval za kacíře a nemilosrdně pronásledoval, vyháněl, zatýkal, a dokonce nechal z hrobů vykopávat mrtvé. Dále také údajně od začátku plánoval vykořenění evangelického vyznání v Českém království, pročež také podporoval sesazení Rudolfa z českého trůnu a dosazení Matyáše, po kterém si zajistil nástupnictví, což bylo porušením zákona, podle kterého měl být český král volen stavy, a pokud by mu trůn někdo odepřel, byl připraven vzít si ho silou. Navíc hned po své korunovací začal perzekuovat a utiskovat české evangelíky a vůbec nerespektoval jejich práva zakotvená v Rudolfově majestátu. Ferdinand je tedy charakterizován jako krutý, bezohledný a rafinovaný tyran, který by za svým cílem šel doslova i přes mrtvolu. Skála sice vysloveně neprohlašuje, že by toto byl i jeho názor na Ferdinanda, ale už jen fakt, že do svého

⁴⁶ ČORNEJOVÁ, I.: *Habsburkové v českých dějinách*, str. 94, 97.

díla vložil tuto „charakteristiku“, kterou nijak nekomentuje ani neuvádí na pravou míru, což jindy nezřídka dělal, a která zabírá téměř sedm stran, naznačuje, že ani on sám neměl o Ferdinandovi dobré mínění.⁴⁷

Je pravdou, že Ferdinand poněkud tvrdě rekatolizoval své poddané v dědičných zemích. Avšak to, co se píše v *Historii církevní* o Ferdinandově pronásledování nekatolíků, je poněkud nepřesné a místy i přehnané. Ano, měšťané a sedláci ve Štýrsku, Korutanech, Kraňsku a dalších Ferdinandových panstvích sice neměli na vybranou a museli konvertovat, nebo emigrovat, ale šlechticům bylo dovoleno neveřejné vyznávání nekatolických konfesí. Také neexistují žádné důkazy o tom, že by na Ferdinandův rozkaz docházelo k vykopávání těl z hrobů. Stejně přehnané je i tvrzení, že Ferdinand naplánoval sesazení Rudolfa II. a jeho nahrazení Matyášem, aby se sám později mohl stát českým králem. Ferdinand měl až do uzavření Oňatovy smlouvy v roce 1613 pouze nepatrné naděje, že by se mohl stát českým králem a do souboje obou svých bratranců nijak nezasahoval.⁴⁸

Co se Ferdinandova přijetí za českého krále týče, je v *Historii církevní* naznačeno, že toho dosáhl „*potutedlnými praktikami, porušením mnohých osob předních, pohružkami i jinými prostředky a obmysly nenáležitými.*“⁴⁹ Faktem však je, že Ferdinand byl regulérně přijat na legitimním sněmu, a i když byli jeho evangeličtí odpůrci pravděpodobně pod tlakem katolických stavů, jeho konečné přijetí bylo zapříčiněno spíše neschopností evangelíků dohodnout se na jednotném postupu. *Historie církevní* nezmiňuje, což ovšem není příliš překvapivé, ani fakt, že mnozí z těch, kteří Ferdinanda sesadili, se pro něj sami v roce 1617 vyslovili.⁵⁰

⁴⁷ SKÁLA, P.: *Historie církevní: III.*, str. 246 – 258.

⁴⁸ RYNATOVÁ, M.: *Čeští králové*, str. 387; Čornejová I.: *Habsburkové v českých dějinách*, str. 97.

⁴⁹ SKÁLA, P.: *Historie církevní III.*, str. 247.

⁵⁰ RYNATOVÁ, M.: *Čeští králové*, str. 385; Skála, P.: *Historie církevní III.*, str. 247.

Historie církevní také několikrát zdůrazňuje, že Ferdinand měl údajně velmi násilnou povahu. Úryvek o tom, že kdyby se Ferdinandovi nepodařilo chopit se vlády v Českém království oněmi „potutelnými praktikami“, použil by svou armádu, aby, „lázeň krvavou v král. čes. a v okolních zemích zatopil,“⁵¹ je jedním z mnoha, narážek na Habsburkovu krvežíznivost. To však také nemusí být zcela oprávněnou kritikou, neboť několik tehdejších dějepisců, se vyjádřilo v tom smyslu, že Ferdinand byl spíše dobrotivé povahy a žádné sklony k násilí nejevil, o čemž svědčí i to, že rekatolizace jeho dědičných zemí se obešla bez krveprolití. Navíc se dá předpokládat, že vzhledem k dalším konfliktů s Turky, které v té době hrozily, Ferdinand chtěl ve svých zemích raději klid a vnitřní jednotu a k ozbrojenému konfliktu se uchýlil pouze, když neviděl jiné východisko.⁵²

Co se týče staroměstské exekuce, může se zdát, že *Historie církevní* přece jen měla o Ferdinandově povaze pravdu. Avšak nesmíme zapomínat, že tento brutální čin nebyl z Ferdinandova pohledu, podle některých tehdejších i současných dějepisců, ani tak aktem krvavé msty (jak to prezentuje *Historie církevní*), jako spíše exemplárním a pro Ferdinanda a mnohé další spravedlivým trestem za vzpouru proti právoplatnému králi. Že to byl odporný a z dnešního hlediska naprosto přehnaný čin, o tom snad nepochybuje nikdo. Zde se však jedná o Ferdinandovu motivaci, která byla v *Historii církevní* prezentována jako osobní zášť a krvežíznivostí motivovaná msta, což nemusí být zcela pravdivé.⁵³

Pravdou je i to, že Fridrich nebyl příliš chytrý a byl, stejně jako Matyáš, silně ovlivněn lidmi ze svého bezprostředního okolí – konkrétně svými jezuitskými zpovědníky. *Historie církevní* však nezmiňuje, jak je tomu v Matyášově případě, že by Ferdinand byl někým dlouhodobě a

⁵¹ SKÁLA, P.: *Historie církevní: III.*, str. 247.

⁵² RYNATOVÁ, M.: *Čeští králové*, str. 387.

⁵³ ČORNEJOVÁ, I.: *Čeští králové*, str. 385; SKÁLA, P.: *Historie církevní V.*, str. 81 – 92

silně ovlivňován, a tudíž čtenáři ani nenabízí zcela oprávněnou otázku, jak často jednal Ferdinand pouze z vlastní iniciativy a do jaké míry byla staroměstská jatka jeho dílem.⁵⁴

Je tedy patrné, že Skála jako protestantský autor podlehl tendenci démonizovat vládce, kteří prosazovali tvrdou a bezohlednou rekatolizaci. Skálovo dílo obsahuje zcela otevřenou a místy i neověřenou a přehnanou kritiku Ferdinanda, což se vymyká ze Skálova stylu, který sice je při bližším zkoumání subjektivní a zaujatý, ale ne do takové míry. Nicméně Skálova zaujatost proti Ferdinandovi je vzhledem k tehdejším okolnostem zcela pochopitelná, neboť události českého stavovského povstání zasáhly samotného Skálu a mnoho lidí z jeho okolí, a dokonce jedním ze sedmadvaceti popravených byl i jeho blízký přítel Maxmilián Hošťálek. Necelých dvacet let, které uplynuly mezi hořkým koncem povstání a chvílí, kdy o něm Skála psal, se tak zdá příliš krátkou dobou na to, aby se autor při psaní ubránil svým emocím.

Kromě panovníků, Skála poměrně mnoho prostoru věnuje i některým významným aristokratům, jenž se svou vojenskou a politickou mocí téměř stavěli na roveň panovníků.

Mezi takové patřil i Gabriel Betlen, o kterém se Skála relativně často zmiňuje, a i když mu nevěnuje tolik pozornosti jako králům, je Betlen prominentní postavou v *Historii církevní*.

Betlen a Krnovský

Gabriel Betlen byl sedmihradský kníže pocházející ze šlechtického rodu usazeného původně v kraji za Tisou. Na přelomu 16. a 17. století se účastnil bojů s Turky. Betlen byl kalvinista, ale toleroval i jiné protestantské směry a vždy toužil získat uherskou korunu a spojit Uhry se Sedmihradskem. Habsburkům byl trnem v oku kvůli svým úspěšným snahám získat v Sedmihradsku téměř absolutní moc. Situace se vyhrotila poté, co uherští stavové přijali za svého krále Ferdinanda Štýrského, který velmi záhy začal porušovat starobylá stavovská práva a vídeňské dohody o náboženské svobodě bezohledným prosazováním centralistického

⁵⁴ ČORNEJOVÁ, I.: *Čeští králové*, str. 385, 386.

absolutismu a protireformace. Habsburkové si tak v Uhrách, podobně jako v Čechách, zneprátelili velkou část protestantských velmožů. Ti se velmi ochotně přidali k Betlenovi, jenž začal v Uhrách formovat protihabsburský odboj a uzavřel spojení s českými vzbouřenými stavy v naději na vzájemnou spolupráci proti společnému nepříteli. V září 1619 vpadl Betlen na Slovensko, kde dobyl několik měst, která byla loajální k Habsburkům. Svými vojenskými úspěchy si získal respekt uherských protestantských stavů, které ho v létě 1620 zvolili svým králem.⁵⁵

Betlen je v *Historii církevní* většinou zmiňován v souvislosti s jeho poselstvími českým stavům, ve kterých je informoval o své situaci a snažil se s nimi dohodnout na společném postupu. Zvláštní pozornost je mu pak věnována při líčení událostí po bitvě na Bílé hoře, kdy převypravuje Betlenův dopis odeslaný moravským a slezským stavům několik dní po bitvě. Betlen v tomto dopise vyslovuje svou lítost nad porážkou českých stavů, kterou ovšem také jako mnozí jiní považoval za boží trest, a povzbuzuje Moravany, aby se i přes nepřízeň osudu nevzdávali a bojovali proti habsburským silám a odhodlaně šli za svým cílem jako praví křesťané. Také své spojence ujišťoval, že pamatuje na konfederaci, kterou s nimi uzavřel, a proto, pokud budou v boji pokračovat, sliboval uherský král Moravanům a Slezanům vojenskou pomoc.

Skála ani jediným slovem Betlena nekritizoval, ani jeho dopis nijak nekomentoval, přestože, jak Skála jistě věděl, Betlen příliš pomoci českým stavům neposkytl před Bílou horou a ani po ní. Na Moravě sice ještě nějakou dobu po Bílé hoře společně s Janem Jiřím Krnovským a Mansfeldem sváděl boj proti Habsburkům, po několika neúspěšných operacích jeho spojenců však uzavřel s Ferdinandem v prosinci 1621 mír a vzdal se uherské koruny. Byla mu však ponechána jeho panství v Uhrách, což pro něj bylo nakonec poměrně výhodné. Uzavření míru

⁵⁵ DANGL, Vojtěch.: *Betlen proti Habsburkům*, str. 2 – 3, 6 – 7, 14 – 13

mezi Betlenem a Habsburky Skála ve svém vyprávění nezmiňuje, i když to byl důležitý krok a Betlen mohl ze své pozice ještě mnohé ovlivnit. Skála Betlena ze všech již zmíněných vládců vykresluje nejneutrálněji, i když ze svého časového odstupu mohl jeho oportunistické jednání vůči Habsburkům kritizovat. Je však překvapivé, že Betlenovi je v *Historii církevní* věnováno celkově více prostoru, než některým předním vůdcům českého stavovského odboje jako byli Budovec, Šlik nebo Harant.

Poměrně často je zmiňován i Jan Jiří Krnovský – zvláště po bitvě na Bílé hoře. Skála píše o jeho pokračujícím boji proti habsburským silám na Moravě a převypravuje dopis z května 1621, ve kterém Fridrich jmenoval Krnovského svým generálním komisařem a plnomocným zástupcem. Zároveň se vyjádřil v tom smyslu, že doufá v to, že Krnovský bude dále pokračovat v boji jeho jménem a zůstane mu věrný jako doposud. Fridrich mluví o Krnovském velmi pochvalně a očividně do něj vkládal velké naděje. Skála sám o něm dokládá pouze pozitivní zprávy, což není překvapivé, protože Krnovský na rozdíl od Betlena neuzavřel s Habsburky mír, aby si zachoval svá panství, ale skutečně jako jeden z mála pokračoval v boji až do chvíle, kdy byla jeho armáda vytlačena ze Slezska a jeho panství zabrána⁵⁶.

Celkově Skála popisoval vztah mezi Betlenem, Krnovským a vzbouřenými českými stavy pozitivně a z jeho líčení se zdá, že mezi těmito frakcemi panovala většinou shoda a navzájem se podporovaly. Skutečnost však byla jiná a rozpory samozřejmě existovaly a můžeme tedy vidět, že zde se Skála nechal ovlivnit duchem protestantské propagandy, která měla tendenci rozpory mezi vůdci jednotlivých protestantských frakcí ignorovat.

⁵⁶ FUKALA, Radek: *Jan Jiří Krnovský: stavovské povstání a zápas s Habsburky*, str. 287, 380-358.

Ostatní

Skála věnoval zvýšenou pozornost i lidem, kteří nebyli panovníky ani významnými aristokraty, ale pravděpodobně historika nějak osobně zaujali. Mezi takové bezpochyby patří již zmíněný Jan Jessenius.

Jesenský byl evangelický učenec a lékař, jehož rod pocházel ze slovenského Turce. Ján se narodil ve Vratislavi a stejně jako Skála odešel studovat na evangelickou univerzitu do saského Wittenbergu, odkud později pokračoval do Lipska, kde studoval lékařství. Nakonec dovršil studia v Padově, ale poté se vrátil do Wittenbergu, kde dostal titul dvorního lékaře saských kurfiřtů a dokonce se stal rektorem místní univerzity. V roce 1602 si Jessenia povolal do Prahy jako osobního lékaře sám císař Rudolf II. Roku 1617 byl zvolen rektorem pražského Karolina, jež bylo centrem protestantské inteligence a vzhledem k tomu, že v té době byl již konflikt mezi evangelickými stavy a Habsburky na spadnutí, bylo jasné, že Jesenský přijímá spolu s úřadem i významnou politickou roli.⁵⁷

Jeseniově osobní roli v povstání je věnován velký prostor. Jak už bylo výše uvedeno, Jesenský byl na své diplomatické misi do Uher (kam byl poslán pravděpodobně proto, že jeho rod odtud pocházel) zatčen a vyslýchán císařskými agenty. Tyto události líčí Skála se zjevným emocionálním zabarvením a překvapivě detailně, přičemž jde tak daleko, že místy popisuje Jesenského pocity a myšlenkové pochody. Jesenský prý od svého příchodu do Uher tušil, že není vítán. Sněm, na kterém uherští stavové zvolit svého nového krále již skončil, a většina stavů hlasovala pro Ferdinanda. Navíc Jesenského jeho přátelé varovali, že by se ho uherští pro-habsburští stavové mohli pokusit zatknout a radili mu, aby se vrátil do Čech. I přes zjevné ohrožení vlastní svobody doktor neutekl, protože by to podle Skály považoval za zbabělost a místo toho přijal pozvání uherského palatina na osobní audienci, kde se chtěl ujistit, že čeští stavové mají podporu uherských stavů, a přednést palatinovi návrh dalšího

⁵⁷ JÁCHIM, František: Osobnosti české minulosti. Jan Jesenius. In. *Historický obzor*, 1995, VI., Praha 1995, s. 163-137.

společného postupu. Palatin však nebyl očividně z otevřené rebelie Čechů příliš nadšen, a obával se, že přítomnost jejich vyslance v Uhrách by mohla podráždit císaře, jehož hněvu se palatin obával. Jesenský se tedy ocitl v situaci, kdy musel palatina ujišťovat, že čeští stavové neodmítají autoritu císaře, a vysvětlovat, že cílem direktoria je zachování náboženských svobod ustanovených v Rudolfově majestátu. Jesenský působí jako velice výřečný a obratný řečník a skvělý diplomat. Skála popsal jeho argumentaci téměř slovo od slova, jako kdyby ji sám vyslechl, neuvádí však, že by u rozhovoru byl přítomen nějaký písař, který by ho zaznamenal a je proto záhadou, jak Skála získal tak detailní informace. Je možné, že v tomto případě si historik jistě detaily domyslel sám, aby tak mohl lépe vykreslit Jesenského dobré vlastnosti. Je totiž zřejmé, že Skála Jesenského obdivoval, nebo si ho přinejmenším velice vážil, neboť i v dalším vyprávění o něm zdůrazňoval jeho pevný charakter a odhodlání. To je nejvíce patrné, když Skála líčil Jesenského pobyt ve vězení, kam byl vsazen potom, co byl v Bratislavě zajat na příkaz císaře a vyslýchán jeho agenty. Výslech Skála popsal opět velmi detailně, a dokonce čísloval jednotlivé otázky, které komisaři pokládali, a přikládal k nim v jednotlivých odstavcích Jesenského odpovědi. V tomto případě se však Skála zmiňuje, že celý výslech proběhl za přítomnosti písaře, který vše uvedl do záznamu, jenž Skála později nějakým způsobem získal.

Tuto část svého díla Skála sice sestavil podle úředního záznamu, avšak některé odpovědi vyslýcháného znějí tak působivě, že by čtenáře mohlo napadnout, zdali je Skála neupravil, aby zdůraznil Jesenského pevný charakter a zvýšil dramatičnost celého výslechu. Jesenský byl sice nakonec propuštěn, ale jeho mise v Uhrách se příliš nevydařila a neměla valný dopad. Je tedy možné, že Skála o tom všem psal spíše proto, aby čtenářům přiblížil osobnost Jesenského. Skála totiž o Jesenském smýšlel evidentně velmi dobře, což není nic

překvapivého, neboť oba pocházeli z prostředí protestantské inteligence a jejich názory, myšlení, filozofie a etika si tak mohly být velice blízké.⁵⁸

Také jsem si všiml faktu, že při svém popisu výsledků stavů zatčených po Bílé hoře Skála nabízí v jednom případě přesný popis rozhovoru mezi vyšetřovatelem a vyslýchaným. Skála se však překvapivě rozhodl popsat výslech novoměstského konšela, Lukáše Karbana, a nikoli žádného z vrchních představitelů stavovského odboje, kteří byli také vyslýcháni a jejichž výpovědi musely být bezpochyby daleko cennější a zajímavější než výpověď člověka, který se jinak ve Skálově díle téměř neobjevuje a pravděpodobně nesehrál v povstání tak velkou roli.⁵⁹

Skála se zde nezmiňuje o tom, z čeho čerpal informace k přepsání výslechu a je tak možné, že Karbanovu výpověď přepsal proto, že pouze její záznam měl k dispozici. Je však zvláštní, že se historik ani nepokusil zrekonstruovat nebo nějak přiblížit průběh výslechu některého z vůdců povstání.

Co se Skálova popisu událostí těsně přecházející staroměstskou exekucí týče, zástupci panského rodu jsou zmiňováni obecně méně než měšťané a rytíři. Skála vypráví o tom, jak se někteří z odsouzených stavů chovali před vykonáním rozsudku. Historik uvádí, že o posledních hodinách odsouzenců podali detailní zprávy duchovní, kteří byli k vězňům povoláni jako zpovědníci. Mezi takovými „minipříběhy“ vyniká vyprávění o Kašparu Kaplíři ze Sulevic, jehož zpovídal evangelický kněz Jan Rosacius.⁶⁰

Kašpar Kaplíř ze Sulevic byl rytíř, jehož rod pocházel z Třebívlic. Během českého stavovského povstání působil jako direktor a zároveň byl karlštejnským purkrabím a velitelem

⁵⁸ SKÁLA, P.: *Historie česká: II.*, str. 68, 76 – 81.

⁵⁹ SKÁLA, P.: *Historie církevní: V.* str. 73

⁶⁰ Tamtéž, str. 92.

dělostřelectva. Byl nejstarším členem direktoria – když byl popraven na staroměstském náměstí, bylo mu osmdesát šest let.⁶¹

Podle *Historie církevní* přijal starý rytíř ortel smrti klidně a hrdě. Když mu bylo vzkázáno, že pokud požádá knížete Lichtenštejna o milost, bude mu rozsudek zmírněn na doživotní žalář, prohlásil, že u knížete milosti žádat nemůže, neboť „*proti němu nic nezhřešil*“⁶². Z Kaplířovi výpovědi vyplývá, že se necítil být vinen vůči císaři, ale pouze vůči Bohu. Vše, co dělal za povstání, prý nečinil pro slávu a majetky, ale pro svou víru a boží pravdu. Proti císaři povstal, protože on a jeho strana porušovala Majestát a náboženskou svobodu. To, že byl odsouzen k smrti, považoval za poslední zkoušku víry: „*Ale že sme přemoženi a k smrti odsouzeni, vidíme, že Bůh chce, abychom té horlivosti a stálosti při víře pod obojí i smrtí naši zpečetili.*“⁶³

Z tohoto líčení je patrné, jak moc byla pro Skálu důležitá náboženská a filozofická stránka konfliktu mezi stavy a Ferdinandem. Skála vyprávěl o Kaplířově zpovědi nejspíše proto, aby čtenáři přiblížil charakter muže, který se podle něj zachoval ctnostně a jako pravý rytíř zůstal i tváří v tvář smrti věrný své víře, a který nepovažoval porážku povstání za znamení boží nepřízně, ale za zkoušku víry a vytrvalosti. Skála totiž, jak už bylo zmíněno v první kapitole, nevěřil, že povstání bylo poraženo proto, že jednání českých stavů bylo nespravedlivé a protivilo se boží vůli, jak prohlašovali jiní (a zřejmě si to myslelo i někteří povstalci). Proto mu musel být Kaplířův postoj neobyčejně blízký a sympatický.

Už bylo zmíněno, že jedinci jejichž příběhům a charakterům je v *Historii církevní* věnována zvýšená pozornost a kteří se ve vyprávění objevují častěji než jiní, jsou většinou osoby, které sehrály v povstání významnou roli, nebo osoby, ke kterým měl autor nějaké osobní sympatie.

Avšak není tomu tak vždy a některé častěji zmiňované postavy jsou presentovány spíše

⁶¹ PETRÁŇ, J.: *Staroměstská exekuce*, str. 283.

⁶² SKÁLA, P.: *Historie česká: V.*, str. 93

⁶³ Skála, P.: *Historie česká: V.*,

negativně. Taková pozornost je věnována například Janu Rudolfovi Trčkovy. Trčka byl členem panského rodu a nejvyšším komorníkem a od začátku povstání podporoval české odbojné stavy. V *Historii církevní* je několikrát zmiňován v souvislosti s pokusem o sabotáž povstání.⁶⁴

Na sněmu evangelických stavů v srpnu 1618 byl podle Skály nařčen z toho, že prý prohlašoval, že by byl rád, kdyby císařští co nejdříve přitáhli do Čech, rozbili direktorium a potrestali hlavní viníky nepokojů. Také na dotčeném sněmu údajně zdržoval jednání tím, že trval na shromáždění a přečtení mnoha nedůležitých dokumentů, což by trvalo několik dní. Na sněmu sklidil díky svému postoji a nevalné reputaci ostrou kritiku a sám Skála se o něm u této příležitosti nevyjadřoval zrovna nejlépe: „... *postoupili i nejvyšší komorník, Jan Rudolf Trčka, Štefan Jiří ze Šternberka a jiní, v náboženství i v upřímnosti své vlastenecké nad míru nestáli a povětrní obojetníci* ...“⁶⁵ Dále se o Trčkovy říkalo, že poslal zásoby jídla císařskému veliteli, který obsadil Polnou a na pozdějším sněmu v březnu 1619 byl dokonce obviněn z toho, že podporoval císařskou armádu a ubytoval její vojáky na svých statcích.⁶⁶

Dnes není jisté, do jaké míry byla obvinění proti Trčkovy pravdivá a vinu Trčkovy pravděpodobně neprokázali ani jeho současníci, protože proti němu nepodnikli žádné závažné kroky. I přes svou pochybnou loajalitu, byl do konce povstání považován za přívržence stavovského odboje, ale po Bílé hoře byl omilostněn na základě přímluvy své manželky, jež byla dcerou Viléma Staršího Lobkowicze. Skála o Trčkově věrnosti českým stavům evidentně pochyboval a nejspíše měl za to, že nebyl jediným z českých evangelických stavů, kdo mohl povstání tajně sabotovat, což je snad i hlavním důvodem, proč o tomto muži psal.⁶⁷

⁶⁴ HALADA, J.: *Lexikon české šlechty*, str. 167.

⁶⁵ SKÁLA, P.: *Historie česká, od defenestrace k Bílé hoře*, str. 82.

⁶⁶ Tamtéž, str. 80, 82, 115.

⁶⁷ Halada, J.: *Lexikon české šlechty*, str. 167.

Zvláštním na *Historii církevní* je také to, že některé postavy se neobjevují tak často, jak by se dalo vzhledem k jejich významu a společenskému postavení očekávat. To se týká například již zmíněného Václava Budovce, Jáchyma Ondřeje Šlika, Kryštofa Haranta a některých dalších předních vůdců stavovského odboje. U třech jmenovaných je fakt, že jim bylo věnováno poměrně málo pozornosti, o to zvláštější, že všichni byli popraveni na staroměstském náměstí a zároveň to byli členové panských rodů zastávající významné funkce ve stavovské vládě – například Šlik byl Fridrichem Falckým jmenován nejvyšším zemským sudím a hornolužickým fojtem. Všichni se také podíleli na organizaci povstání, přičemž Šlik přispěl tím, že do stavovské konfederace přivedl Slezany a Lužičany. Samozřejmě jim je ve zprávách o exekuci věnován jistý prostor, ale jinak jsou zmiňováni spíše sporadicky, nejčastěji v souvislosti se sněmy a diplomatickými jednáními. Většinou jsou však zmínky o nich krátké a nikde se neobjevují jimi psané dopisy, jak tomu je třeba u Fridricha Falckého, Jana Jiřího či Betlena. Dokonce chybí i poměrně známé Šlikovy dopisy adresované v lednu 1621 Karlovi z Lichtenštejna, jenž byl císařským komisařem. Šlik se v psaních snažil dokázat, že na povstání nenesl žádnou vinu, a že stojí na straně císaře; zároveň v nich Lichtenštejna žádal o přímluvu u císaře. Doufal, jak to stojí v jednom z dopisů, že mu bude udělen královský pardon a že jeho majetky nebudou zkonfiskovány.⁶⁸

Skála po dlouhou dobu shromažďoval informační zdroje a prameny ke své práci a nasbíral celou škálu různých dokumentů, včetně mnoha osobních dopisů. Některé písemnosti vzhledem k svému exilu sice pravděpodobně nezískal v originální podobě, ale přinejmenším za léta své práce zjistil, co bylo jejich obsahem. Je tedy vysoce nepravděpodobné, že by mu nebyl znám obsah ani jednoho ze Šlikových vyloučavých dopisů. Pokud tedy Skála věděl o Šlikově náhlém obratu a jeho podlézavých psaních císaři, musel mít nějaký důvod k tomu, aby se o tom nezmínil. Jednou z možností je, že Šlikovy dopisy nepovažoval za podstatné,

⁶⁸ PTERÁŇ, J. *Staroměstská exekuce*, str. 7, 10.

což je však nepravděpodobné, vzhledem k tomu, že do svého díla přepsal například již zmíněné Betlenovy dopisy moravským stavům, které se nezdají zdaleka tak důležité nebo zajímavé. Druhou, pravděpodobnější možností je, že luteránský historik nechtěl, aby Šlik, co by významný zástupce luteránských stavů, vypadal jako zbabělec a zrádce, a proto se o dopisech záměrně nezmínil.⁶⁹

Závěr

Cílem mé práce bylo poukázat na to, jaké historické osobnosti nejčastěji vystupují ve Skálově vyprávění o českém stavovském povstání, v jakém kontextu se objevují a jak jsou hodnoceny. Práce je také úvahou nad tím, jak se do popisu charakterů promítalo autorova náboženské a politické cítění.

Pavel Skála ze Zhoře se snažil popisovat události českého stavovského povstání objektivně a nezaujatě, aniž by otevřeně dával najevo své názory a sympatie, což se mu díky jeho profesionálnímu, humanistickému přístupu k historiografii do jisté míry podařilo. Oproti ostatním českým protestantským autorům z bělohorského období působí Skálovo dílo dodnes nejobektivnějším a nejserióznějším dojmem. Je evidentní, že Skála soupeřil na jedné straně s tendencí ospravedlňovat reformaci a protestantismu a na straně druhé se snahou o nestranný a pravdivý výklad. Dle mého názoru se mu podařilo udržet ve většině díla oba aspekty v rovnováze.

Z mé však analýzy vyplývá, že při detailnějším pohledu se přece jen Skálovo osobní přesvědčení projevuje. To je patrné například v tom, jaké prameny používal pro rekonstrukci událostí, jak je interpretoval a jak je komentoval. Například pro své vyprávění o bitvě na Bílé hoře sice použil i několik zpráv, jejichž autoři byli katolíci, ale tyto zprávy často komentoval tak, aby poukázal na jejich zaujatost nebo nepřesnost.

⁶⁹ PETRÁŇ, J.: *Staroměstská exekuce*, str. 83.

Skálův názor je však nejvíce znatelný právě ve způsobu, jakým popisuje historické osobnosti, které se objevují v jeho díle. *Historie církevní* má popisovat především zásadní politické události, jež měly dopad na historický vývoj celého království, a Skála tedy musel sledovat jistý záměr, když poměrně často věnoval větší prostor osudům a charakterům jednotlivců. Jedním z jeho důvodů byla pravděpodobně snaha dílo „oživit“ a učinit ho autentičtější a bližším pro čtenáře, který se mohl s některými postavami identifikovat a snadněji tak pochopit motivaci pro jejich jednání.

Skála věnuje jednotlivcům prostor v úsecích, které popisují významné události a je tedy pravděpodobné, že skrze příběhy jednotlivců chtěl historik čtenáři přiblížit, jak tyto události působily na ty, jichž se bezprostředně dotýkaly. To je případ zmíněného Kašpara Kaplíře ze Sulevic, z jehož příběhu můžeme tušit, jak se někteří z na smrt odsouzených povstalců chovali a co prožívali ve svých posledních hodinách.

Postavy, o kterých se nejčastěji zmiňoval, vybíral Skála většinou s ohledem na jejich význam a roli v povstání – jak je tomu například u panovníků – ale i na základě svých osobních sympatií jako v případě Kaplíře ze Sulevic, nebo Jessenia.

Když se Skála věnoval charakteru těchto historických osobností, většinou se do takového popisu promítl historikův osobní názor. Fridricha Falckého hodnotí jako českého krále o poznání celkově pozitivněji než někteří z moderních historiků. Naopak Ferdinanda Štýrského vykreslil jako o mnoho horšího panovníka a člověka, než jakým snad ve skutečnosti byl, neboť se pravděpodobně nechal strhnout dobovým obrazem, který o silně katolickém panovníkovi vytvořili protestantští autoři.

Historie církevní je bezpochyby zásadním pramenem pro českou historiografii a zdařilým literárním dílem, neboť nenabízí jen suchopárny výčet událostí, ale při bližším pohledu také

barvitě vylíčení charakterů některých historických osobností, jejichž příběhy zajímavě dokreslují známé události z české historie.

použitá literatura

primární literatura:

SKÁLA ZE ZHOŘE, Pavel – JNANÁČEK, Josef (ed.). *Historie česká: O defenestrace k Bílé hoře*. Praha 1984.

SKÁLA ZE ZHOŘE, Pavel – TRIEFTRUNK, Karel (ed.). *Historie česká: I. Díl*. [online]. v Google books. Praha 1866 [cit. 2016-03-28]. Dostupné z WWW: <https://books.google.cz/books?id=dqcAAAAAcAAJ&printsec=frontcover&dq=inauthor:%22Karel+Tieftrunk%22&hl=cs&sa=X&ved=0ahUKEwiE-9eg5rnMAhXDJZoKHbAYBhoQ6AEIKjAC#v=onepage&q&f=false>

SKÁLA ZE ZHOŘE, Pavel – TRIEFTRUNK, Karel (ed.). *Historie česká: II. Díl*. [online]. v Google books. Praha 1866 [cit. 2016-03-28]. Dostupné z WWW: <https://books.google.cz/books?id=hacAAAAAcAAJ&printsec=frontcover&dq=inauthor:%22Pavel+Sk%C3%A1la+ze+Zho%C5%99e%22&hl=cs&sa=X&ved=0ahUKEwi1oeie5bnMAhWiYZoKHWg9CSMQ6AEIJTAA#v=onepage&q&f=false>

SKÁLA ZE ZHOŘE, Pavel – TRIEFTRUNK, Karel (ed.). *Historie česká: III. Díl*. [online]. v Google books. Praha 1867 [cit. 2016-03-28]. Dostupné z WWW: https://books.google.cz/books?id=xqcAAAAAcAAJ&printsec=frontcover&hl=cs&source=gb_s_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false

SKÁLA ZE ZHOŘE, Pavel – TRIEFTRUNK, Karel (ed.). *Historie česká: IV. Díl*. [online]. v Google books. Praha 1868 [cit. 2016-03-28]. Dostupné z WWW: https://books.google.cz/books?id=Sa0AAAAAcAAJ&printsec=frontcover&hl=cs&source=gb_s_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false

SKÁLA ZE ZHOŘE, Pavel – TRIEFTRUNK, Karel (ed.). *Historie česká: V. Díl*. Praha 1869.

sekundární literatura:

ČECHURA, Jaroslav: *Zimní král aneb zimní dobrodružství Fridricha Falckého*. Praha 2004

ČORNEJOVÁ, Ivana, RAK, Jiří, VLNAS, Vít: *Ve stínu tvých křídel, první Habsburkové na českém trůně*. Praha 2012.

DANGL, Vojtěch: *Betlen proti Habsburkům*. Praha 1992.

HALADA, Jan: *Lexikon české šlechty*. Praha 1999.

JÁCHIM, František: Jan Jesenius. Osobnosti české minulosti. In. *Historický obzor VI.*, 1996. Praha 1996.

MILLER, Jaroslav: *Propaganda, symbolika a rituály protestanské Evropy*. Praha 2012.

PETRÁŇ, Josef: *Staroměstská exekuce*. Praha 2004.

RYANTOVÁ, Marie (ed.). *Čeští králové*. Praha 2008.

Resume

The aim of this thesis is to analyze a part of *Historie církevní* by Pavel Skála ze Zhoře that describes The Bohemian uprising. The analysis focuses on the author's bias as he was a protestant and was forced to exile after the defeat of rebelling Bohemian estates. Further the thesis tries to point out which historical personas appear most frequently in *Historie církevní* and how they are described, viewed and assessed with respect to protestant propaganda of that period.